



# **VLIV ČETNOSTI KONTAKTU A BLÍZKOSTI VZTAHU S OSOBAMI ODLIŠNÉ RASY NA RASOVÉ PŘEDSUDKY JEDINCE**

METODOLOGIE PSYCHOLOGICKÉHO VÝZKUMU, PSY704

**Adéla Dohnalová (385741)**  
**Mgr. Lucie Fajkošová (327461)**  
**Bc. Martina Kühpastová (359604)**  
**Barbora Doris Nyplová (385785)**  
**Kateřina Suchánková (321816)**

Vyučující: Mgr. Ing. Jakub Procházka, Ph.D.  
Mgr. Stanislav Ježek, Ph.D.  
doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Datum odevzdání: 15. 12. 2013

# Obsah

1. Teoretický rámec a výzkumná otázka .....	1
1.1. Teoretická východiska .....	1
1.1.1. Teorie kontaktu .....	1
1.1.2. Blízkost vztahu a četnost kontaktu .....	2
1.1.3. Implicitní postoje .....	3
1.1.4. Cíl práce .....	3
1.2. Výzkumné otázky a hypotézy .....	4
2. Metody .....	6
2.1. Metoda výběru vzorku .....	6
2.2. Metoda sběru dat .....	7
2.3. Design výzkumu .....	8
3. Výsledky .....	10
4. Diskuse .....	12
5. Literatura .....	15
6. Přílohy .....	20

# 1. Teoretický rámec a výzkumná otázka

## 1.1. Teoretická východiska

Rasismem bývají označovány praktiky a přesvědčení, že každá rasa disponuje specifickými charakteristikami, schopnostmi a kvalitami, které jsou odlišné od jiné rasy a tím se stává nadřazenou/podřazenou k ostatním (*racism*). Existuje mnoho teorií, které vysvětlují příčiny rasové nesnášenlivosti mezi lidmi. Jelikož je rasismus velmi komplexní a komplikovaný jev, jeho vysvětlení se liší v závislosti na jednotlivých teoriích (Dvořáková, 2007). Pokud se již zaměříme na rasismus z pohledu psychologického přístupu, jsou s ním těsně spojeny předsudky a předsudečné chování. Jak píše Bauman (2003, s. 103): „člověk je, dříve než jedná“. Jinými slovy se na jedince jiné rasy lidé dívají s předsudky dříve, než by ho stihli poznat. Psychologické teorie se zabývají právě studiem předsudků, jejich vznikem, vývojem a změnami (Dvořáková 2007). Jednou z těchto teorií je i teorie kontaktu, ze které jsme v naší práci vycházely.

### 1. 1. 1. Teorie kontaktu

Teorie kontaktu je jednou z předních teorií věnovaných předsudkům (Jackman & Crane, 1987 in Dvořáková, 2007). Představil ji G. Allport ve své publikaci *O povaze předsudků* - má tedy svojí historii, ale je i v současnosti aktuální a stále si žádá nové výzkumy a upřesnění. Teorie kontaktu poukazuje způsob zmírňování předsudků. Dle Allporta (1979) lze předsudek oslabit rovnocennými kontakty mezi většinovou a menšinovou skupinou. Nejedná se o teorii věnující se pouze předsudkům vůči rasám, ale i jiným skupinám – například homosexuálům a mentálně postiženým (Caspi, 1984; Drew, 1988; Eskilson, 1995; Herek & Capitanio, 1996; Desforges et al, 1991 in Pettigrew 1998). Aby kontakt působil na předsudky, měl by splňovat určité podmínky, které specifikuje již Allport (2004). Tyto podmínky byly dále rozpracovány a měněny. Pettigrew (1998) uvádí tyto: stejný status členů skupin při kontaktu, společné cíle, podpora autoritami a vzájemná spolupráce. V současnosti existuje dlouhý seznam těchto podmínek a je velmi obtížné najít v reálném životě situace, kdy by byly splněny všechny

(Dvořáková, 2007). Podle Pettigrewa a Troppa (2008) je korelace kontaktu s předsudky střední a negativní (cca - 0,3) - při zvyšujícím se kontaktu se snižují předsudky.

### 1.1.2. Blízkost vztahu a četnost kontaktu

V našem výzkumu jsme se zabývaly jedněmi z mnoha uváděných podmínek kontaktu působících na snižování rasových předsudků: **blízkostí vztahu k jedinci jiné rasy a četností kontaktu s jedincem jiné rasy**. Naším záměrem bylo zjistit, která z těchto proměnných je s **rasovými předsudky** ve významnějším vztahu, protože právě v tomto směru se předkládané teoretické přístupy často názorově rozcházejí.

Co se týká blízkosti, jakožto kvalitativního rozměru vztahu, výzkumy potvrzují její vliv na snižování předsudků. Například Pettigrew (1998) potvrdil, že meziskupinové přátelství snižuje rasové předsudky z několika důvodů: zjišťujeme více informací o skupině, identifikujeme se s ní a soucítíme s ní. Schwarz a Simmons (2001) také potvrzují tyto závěry, i když nikoliv na postojích k jiným rasám, ale ke starším lidem. Podle těchto autorů je kvalita vztahu důležitým determinantem při snižování předsudků, naopak frekvence kontaktu není tak podstatná. Pokud jde o rasové předsudky, Liebkind, Haaramo a Jasinskaja-Lahti (2000) zkoumali vztah profesionálů k minoritám a jejich výzkumy ukazují na důležitost jak frekvence kontaktů, tak i hloubky vztahu. Autoři ale přiznávají, že samotné množství kontaktu není dostačující pro snížení předsudků. Pokud je nám člověk blízký, předsudky vůči němu se nám snižují, pokud ho známe jen povrchně, změna téměř nenastává. McClelland a Linnander (2006) potvrdily důležitost jak většího množství kontaktů, tak kvality vztahu. Autoři hovoří přímo o „přátelském“ vztahu. Tento vztah má výraznější účinek na snižování předsudků než vztahy vzdálenější (Pettigrew, 1988; Pettigrew, 2008; Smith & Ross, 2006). Pettigrew (1998) dále zmiňuje důležitou roli informovanosti a pozitivních emocí spojených s kontaktem. Pozitivní emoce jako jeden z determinantů snížení předsudků uvádí i další autoři (Pettigrew & Tropp, 2008; McClelland & Linnander, 2006).

Mnoho studií se také zabývalo četností kontaktu a jejím vlivem na předsudky. Četnost kontaktu zmiňuje ve svých podmínkách efektivního kontaktu již Allport (2004). Hawley (Teaching tolerance), který se zabýval snižováním předsudků k jedincům jiné rasy u školáků, uvádí: „Více než 500 studií, kde bylo přes 250 000 účastníků, ukazuje, že větší množství

*kontaktů mezi studenty různých ras snižuje předsudky. Platí to i mezi adolescenty a dospělými. Dokonce i podmínky stanovené Allportem nejsou pro tuto redukci předsudků nezbytné.*“ Výsledky studie Browna, Ellera, Leeds a Stace (2007) mluví také ve prospěch kvantity kontaktů, která je podle autorů spojena s nižšími předsudky, naopak kvalita údajně nemá takové účinky. V opozici k této studii některé výzkumy ukazují, že pravidelný kontakt, který je ovšem pouze povrchní, nekvalitní a chybí zde blízkost vztahu, může naopak předsudky zvýšit (Pettigrew, 1998). Důležitou otázkou však stále zůstává, jestli a případně jak moc souvisí blízkost vztahu a četnost kontaktu také s implicitními rasovými předsudky.

### 1.1.3. Implicitní postoje

Rasové předsudky bývají spojovány s implicitními nebo explicitními postoji. Explicitní postoje jsou jedincem vyjadřované a uvědomované, tedy také lépe ovlivnitelné. Naopak implicitní postoje jsou postoje hluboce zakořeněné a neuvědomované. Jsou ovlivněny zážitky, které si nepamatujeme a nevíme o souvislosti mezi nimi a našimi postoji. Implicitní postoj je podle Greenwalda a Banaji (1995) nedefinovanou nebo špatně definovanou stopou z minulé zkušenosti, která zprostředkovává hodnocení vůči sociálním objektům, aniž by si člověk uvědomoval příčinu tohoto postoje. Podle některých autorů měřené implicitní postoje jedince předpovídají lépe jeho budoucí chování než měřené explicitní postoje, u kterých lze jejich vyjádření ovlivňovat a odpovědi přizpůsobovat společenským normám (Greenwalda, Poehlmana, Ullmana, & Banaji, 2009). Bylo zjištěno, že při testování explicitních postojů se projeví výrazně nižší preference pro „bílé“ než u implicitních postojů. Měření explicitních postojů tedy signifikantně snižuje domnělou úroveň rasových předsudků (Iyengar, Messing, Hahn, Banaji & Dial, 2011).

### 1.1.4. Cíl práce

Jak shrnuje Dvořáková (2007), někteří autoři považují blízkost za nezbytnou podmínku snížení předsudků, podle jiných je dostačující i povrchní vztah, pokud je dostatečně frekventovaný. V naší práci jsme si v návaznosti na tyto rozpory kladly za jeden z cílů zjistit, která z těchto podmínek je zásadnější. Tedy **zda s vyšší měřených předsudků silněji koreluje**

**blízkost vztahu nebo četnost kontaktu.** Naše první dvě hypotézy zahrnují očekávání, které jsou již dříve potvrzeny, ovšem s jiným vymezením (explicitní předsudky) a jinými měřicími nástroji. Kladly jsme si tedy za cíl také ověřit, **zda vůbec měřená blízkost vztahu k jedinci jiné rasy a četnost kontaktu s jedincem jiné rasy souvisí také s mírou implicitních rasových předsudků.**

Očekáváním je, že blízkost vztahu bude významnějším faktorem. Důvodem je mnoho dalších vlivů, které působí na snížení předsudků a pojem „blízkost“ je přirozeně zahrnuje. Blízkost je např. spojena s pozitivními emocemi k jedinci, což je další determinanta výše předsudků. Podle Pettigrew (2008) přátelství (v našem případě větší blízkost) zahrnuje Allportovy podmínky - stejný status, kooperace a další. Naopak četnost kontaktu je proměnná, která je vymezena pouze frekvencí a neodkazuje (na rozdíl od blízkosti) na nic jiného. Diskutovaná kauzalita byla v minulosti již několikrát potvrzena - vliv kontaktu na předsudky je mnohem silnější než vliv opačný (Butler & Wilson, 1978; Irish, 1952; Pettigrew, 1997; Pettigrew & Tropp, 2006; Powers & Ellison, 1995; Van Dick et al., 2004; Wilson, 1996 in Pettigrew, 2008; Pettigrew, 1998). Vzhledem k povaze našeho výzkumu si však neklademe za cíl zjistit směr vlivu, pouze nalézt očekávané vztahy a podpořit nebo diskutovat předkládané teorie, které o vlivu mluví, a to vše ve světle implicitních rasových předsudků.

## 1.2. Výzkumné otázky a hypotézy

**VO1:** Jaký existuje vztah mezi četností kontaktu s jedincem jiné rasy a mírou rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy?

**H1:** Četnost kontaktu s jedincem jiné rasy negativně koreluje s mírou rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy.

**VO2:** Jaký existuje vztah mezi blízkostí vztahu k jedinci jiné rasy a mírou rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy?

**H2:** Blízkost vztahu k jedinci jiné rasy negativně koreluje s mírou rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy.

**VO3:** Má větší vliv na míru rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy četnost kontaktu s jedincem jiné rasy nebo blízkost vztahu k jedinci jiné rasy?

**H3:** Četnost kontaktu s jedincem jiné rasy koreluje méně s mírou rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy než blízkost vztahu s jedincem jiné rasy.

## 2. Metody

### 2.1. Metoda výběru vzorku

Výzkumný soubor tvořili studenti oboru sociální práce a sociální pedagogiky z následujících univerzit: Masarykova Univerzita v Brně, Ostravská Univerzita v Ostravě, Univerzita Hradec Králové a Univerzita Palackého v Olomouci. Závěry výzkumu je však možné, s určitou opatrností, zobecnit na všechny jedince europoidní rasy. Důvodem je skutečnost, že teorie kontaktu mluví o vlivu kontaktu s cizí či menšinovou skupinou bez ohledu na věk či jiné charakteristiky (Allport, 2004).

K výběru studentů zvolených oborů jsme se uchýlili zejména z důvodu ošetření intervenujících proměnných popsanych níže. Tito respondenti mají také potenciál se v rámci praxe stýkat se s příslušníky jiné rasy více než studenti jiných oborů (viz např. Studijní katalog, FSS MUNI). Výzkum se týkal předsudků k lidem jiné rasy (resp. jiné než “bílé”). Použit byl tedy kriteriální výběr, kdy stanovenými kritérii byla příslušnost k europoidní rase a to, že respondenti jsou studenty sociální práce a sociální pedagogiky na zvolených univerzitách.

Studující Masarykovy Univerzity byli hromadně kontaktováni prostřednictvím jejich univerzitních e-mailů. Vzhledem k tomu, že v případě studentů ostatních univerzit jsme nedisponovaly kontaktními údaji, rozhodly jsme se pro kombinaci postupů. V případě hradecké univerzity jsme žádost o účast na výzkumu vyvěsily na příslušné katedře. Studenti Ostravské a olomoucké univerzity byli kontaktováni pomocí odkazu v uzavřených facebookových skupinách požadovaných studijních oborů.

Na základě předpokládaných hodnot korelací a síly testu jsme jako vhodný počet stanovily 80 respondentů. Výzkumný soubor však tvořilo 51 respondentů ve věku 19 až 28 let ( $m = 22,25$ ;  $SD = 2,03$ ). 90,2 % z nich uvedlo jako svůj hlavní studijní obor sociální práci nebo sociální pedagogiku, zbytek účastníků volil jiné humanitní obory. Vzhledem ke skutečnosti, že někteří respondenti studují více oborů zároveň, pokládáme takto volené odpovědi pouze za označení jiného oboru jako hlavního (tedy neporušení stanovených kritérií). Všichni účastníci uvedli svou rasu jako europoidní. 86,3 % výzkumného souboru tvořily ženy a 13,7 % muži. Předchozí zkušenost s testem implicitních asociací uvedlo 15,7 %



respondentů. Na otázku, jestli je osoba jiné rasy, kterou respondenti považují za nejbližší také tou, se kterou jsou nejčastěji v kontaktu, odpovědělo 66,7 % lidí „ano“ a 33,7 % odpovědělo „ne“.

## 2.2. Metoda sběru dat

Využily jsme dvě propojené metody sběru dat, které byly dostupné přímo online. Volba online sběru dat závisela především na možnosti zajištění naprosté anonymity účastníků. Rasové předsudky totiž spadají do témat, která mohou být vnímána jako velmi citlivá (Krumpal, 2013). Před samotným výzkumem byla provedena pilotáž na 10 dále neparticipujících osobách.

Zvolený test implicitních asociací (dále IAT) samostatnou část metody sběru dat. IAT jsme použily pro měření míry implicitních *rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy*. Využit byl program pro online výzkum (Open and Online IAT, Source Forge) odpovídající všem parametrům validního testování implicitních předsudků (Greenwald, McGhee & Schwarz, 1998). Reliabilita testu nebyla ovlivněna rychlostí připojení respondentů - veškeré obrázky byly načteny hned na začátku a funkcionality probíhala na straně klienta. Při překladu zadání i slovních kategorií jsme vycházely z aktuální české verze (Test implicitních asociací, Projekt Implicit).

IAT využíval celkem 2x2 kategorie - skupiny fotografií (*Běloši versus Černoši a Asiaté*) a slov *Dobry* a *Špatny*. Principem testu bylo porovnávání asociační vazby mezi jednotlivými kategoriemi. Námi použitý IAT obsahoval fotografie černochoů (*negroidní rasa*), Asiatů (*mongoloidní rasa*) a bělochů (*europoidní rasa*). Tyto rasy byly zařazeny do dvou již zmiňovaných skupin. Fotografie europoidní a negroidní rasy jsme ponechaly původní (Race Faces, Project Implicit). Tváře mongoloidní rasy byly se schválením autora vybrány z volně dostupné databáze (Face Place, The CNBC Wiki), a upraveny (Příloha č. 1). Podmínky výběru byly zachovány co nejvíce totožné s výběrem v testu originálním (viz Smith-McLallen, Johnson, Dovidio & Pearson, 2006). **Měřenou proměnnou tedy limitujeme na implicitní rasové předsudky vůči jedincům negroidní nebo mongoloidní rasy.**

Dotazník (Příloha č. 2) následoval po IAT a v první části byl zaměřen na proměnnou *blízkost vztahu k jedinci jiné rasy*. Její měření využívalo škály URCS (Dibble, Levine & Park,

2011), která je založena na **operacionalizaci blízkosti vztahu jako subjektivního hodnocení vztahu respondentem** a je tvořena 12 otázkami. Respondenti byli tímto způsobem tázáni na subjektivně nejbližší osobu jiné rasy<sup>1</sup>. Znění otázek jsme neměnily a při překladu každý člen výzkumného týmu vytvořil vlastní verzi, které byly uspokojivě shodné.

*Četnost kontaktu s jedincem jiné rasy* jsme měřily pomocí jedné otázky. Ptaly jsme se „Jak často jste v kontaktu s osobou jiné rasy, s kterou jste v kontaktu nejčastěji? (včetně kontaktu po telefonu, mailem a přes sociální sítě)“ (7 uzavřených možností odpovědi). Při tvorbě otázky jsme vycházely z obecných poznatků teorie kontaktu a z již uskutečněných výzkumů (např. Binder et al., 2009; Brown, Eller, Leeds & Stace, 2006). Měřená proměnná je tímto způsobem zúžená na **nejčastější kontakt osobní, případně virtuální, s osobou jiné rasy**. Pro případnou kontrolu dalších souvislostí v rámci četnosti kontaktu jsme se respondentů také ptaly na doplňující otázky.

V poslední části dotazníku byli respondenti tázáni na demografické údaje a obor současného vzdělání. Zahrnuty byly také otázky týkající se některých intervenujících proměnných.

### 2.3. Design výzkumu

Závislou proměnnou byla *míra rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy*. Nezávislé proměnné představovaly *četnost kontaktu s jedincem jiné rasy* a *blízkost vztahu k jedinci jiné rasy*. Na vztahy mezi nimi pak bylo pohlíženo v rámci stanovených hypotéz korelační studie.

Za intervenující proměnnou (IP) považujeme *rozdílnou informovanost respondentů* o problematice rasových předsudků. Z toho důvodu jsme zúžili zkoumaný vzorek na studenty sociální práce a sociální pedagogiky, neboť se v rámci svého studia připravují mimo jiné na kontakt s osobami odlišné rasy, čemuž by měla odpovídat jejich informovanost. V tomto směru jsme tedy volily snahu o částečné zkonstantnění IP. Další IP je možné *vytušení výzkumného záměru* ze strany respondentů. IAT je založen na rychlosti asociací, možnost vědomého ovlivnění výsledků je malá (Greenwald et al., 2002). Snaha o další ošetření této IP

---

<sup>1</sup>Respondentům bylo jasně vysvětleno, že za osobu jiné rasy považujeme „černochoy“ a „Asiaty“.

představovala skutečnost, že jsme respondenty informovaly o anonymitě výzkumu a o tom, že odpovědi nejsou rozděleny na „dobré“ a „špatné“. Respondentů jsme se také ptaly, jestli mají předchozí zkušenost s IAT (tedy případně již naučené strategie). *Autoritářská osobnost* je do velké míry náchylná k rasovým předsudkům (Hiel & Mervielde, 2005). Podle výzkumu Rubinsteina (1997) je na fakultách se zaměřením na sociální vědy výrazně méně studentů s autoritářskou osobností. Ve zmiňované souvislosti byla tedy zvolená skupina respondentů vhodně vybrána k částečnému ošetření této IP. Pro omezení vlivu vnějších rušivých podmínek, byli respondenti požádáni, aby si našli na test chvíli, kdy nejsou nijak rozptylováni.

Oslovení respondenti byli v úvodní zprávě (Příloha č. 3) ujištěni také o možnosti test kdykoliv ukončit a o skutečnosti, že svou účastí dávají souhlas k použití dat ve výzkumu. Ve snaze zvýšit návratnost jsme se pokusily účast na výzkumu co nejvíce ulehčit. Dotazník obsahoval pouze uzavřené otázky. Jedním z faktorů, který mohl mít příznivý vliv na motivaci studentů zúčastnit se výzkumu, je fakt, že respondenti byli po dokončení výzkumu seznámeni se svými výsledky IAT. Vzhledem k zvolené metodě výběru výzkumného souboru nelze přímo stanovit přesnou návratnost, předpokládáme ovšem, že se pohybovala okolo 10 %. Šest respondentů muselo být z výzkumu vyřazeno a to z důvodu nevyplnění dotazníku.

### 3. Výsledky

Proměnná četnost kontaktu s jedincem jiné rasy byla ordinální – nabývala celých hodnot od 1 (nejnižší) do 7 (nejvyšší). Blízkost vztahu k jedinci jiné rasy se řadila mezi proměnné intervalové – nabývala hodnot v intervalu 1 (nejvzdálenější) až 7 (nejbližší) a byla tvořena průměrem odpovědí na 12 otázek. Míra rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy byla také zařazena mezi intervalové proměnné a nabývala hodnoty v intervalu od -2 (nejvyšší) do 2 (nejnižší). Pro správnou interpretaci statisticky významných výsledků bylo potřeba uvědomění si tendencí těchto škál.

#### VO1

**H0:** Četnost kontaktu s jedincem jiné rasy nekoreluje s mírou rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy. Zvolená hladina významnosti byla 5 %.

Korelace byla určena pomocí Spearmanova koeficientu, který nevyžaduje normální rozložení dat, lineární vztah a je odolný vůči odlehlým hodnotám. Na základě výsledné p-hodnoty oboustranného testu, která byla větší než zvolená hladina významnosti (Tabulka 1), byla potvrzena H0 a **H1 zamítnuta. Míra rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy nesouvisí s četností kontaktu s jedincem jiné rasy.**

Tabulka 1. Korelace mezi četností kontaktu s osobou jiné rasy a mírou rasových předsudků vůči osobám jiné rasy

		Četnost kontaktu	Míra rasových předsudků
Spearmanovo rho	Četnost kontaktu	<b>Korelace</b>	1,000
		<b>p</b>	,897
		Počet	51
Míra rasových předsudků		<b>Korelace</b>	-,019
		<b>p</b>	,897
		Počet	51

Pozn.: Jedná se o četnost kontaktu s jedincem jiné rasy a míru rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy

#### VO2

**H0:** Blízkost vztahu k jedinci jiné rasy nekoreluje s mírou rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy. Zvolená hladina významnosti byla 5 %.

Data splňovala podmínku normality, podmínku linearity ovšem nesplňovala. Byl tedy použit Spearmanův korelační koeficient. Na základě p-hodnoty oboustranného testu (Tabulka 2), která byla větší než zvolená hladina významnosti, byla  $H_0$  potvrzena a  **$H_2$  zamítnuta. Míra rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy nesouvisí s blízkostí vztahu k jedinci jiné rasy.**

**Tabulka 2. Korelace mezi blízkostí vztahu s osobou jiné rasy a mírou rasových předsudků k osobě jiné rasy**

			Míra rasových předsudků	Blízkost vztahu
Spearmanovo rho	Míra rasových předsudků	<b>Korelace</b>	1,000	<b>,189</b>
		<b>P</b>	.	<b>,184</b>
		Počet	51	51
	Blízkost vztahu	<b>Korelace</b>	<b>,189</b>	1,000
		<b>P</b>	<b>,184</b>	.
		Počet	51	51

Pozn.: Jedná se o Míru rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy a blízkost vztahu s jedincem jiné rasy

### VO3

Vzhledem k potvrzené absenci významných vztahů v předešlých hypotézách nebyla třetí výzkumná otázka zpracována.

## 4. Diskuse

Výsledky nepotvrzují předpoklady založené na výše předkládaných teoriích. *Nebyl nalezen významný vztah mezi četností kontaktu s jedincem jiné rasy a mírou rasových předsudků vůči jedincům jiné rasy, stejně tak jako nebyla potvrzena významná souvislost mezi blízkostí vztahu k jedinci jiné rasy a mírou zmiňovaných předsudků.* Z důvodu nenalezení očekávaných vztahů pak již nebylo smysluplné zjišťovat, jestli mezi nimi existuje významný rozdíl.

Je nutné zdůraznit, že byla zjišťována míra implicitních rasových předsudků, které se mohou lišit od předsudků explicitních (Akrami & Ekehammar, 2005). Podle Turnera a Crispa (2010) se do implicitních předsudků promítá nejen skutečná četnost kontaktu a blízkost vztahu s osobou patřící k jiné skupině (*outgroup member*), ale také imaginární kontakt. Vzhledem k výsledkům vlastní studie se však lze přiklonit spíše k tvrzení Proctora a Kim-Phuonga (2012), kteří mluví o implicitních předsudcích jako o hlubších kognitivních procesech, které bývají ovlivněny pouze velmi silným a dlouhodobým působením zmiňovaných stimulů. Lze předpokládat, že vlastní výzkumný soubor, tvořený studenty věkově spadající do období vynořující se dospělosti (Arnett, 2004), může představovat osoby, které během svého života nezaznamenaly skutečně dlouhodobý vztah s jedincem jiné rasy, tedy potřebný dlouhodobý stimul. Takové tvrzení by pak mohlo korespondovat s výsledky předkládaného výzkumu. V rámci interpretace vlastních zjištění nelze opomenout také zhodnocení zvolených měřících nástrojů. IAT představuje v současnosti nepoužívanější test pro zjišťování implicitních asociací (Oswald, Mitchell, Blanton, Jaccard & Tetlock, 2013). Při jeho volbě tedy bylo vycházeno z dosavadních poznatků o jeho validitě (např. Greenwald, Poehlman, Uhlmann & Banaji, 2009), jeho nedostatky jsou zmíněny dále v rámci diskuse limitů výzkumu. Klíčový je spíše pohled na zvolené zúžení měření blízkosti vztahu k jedinci jiné rasy a četnosti kontaktu s jedincem jiné rasy, kdy konkrétně četnost kontaktu byla měřena jednou uzavřenou otázkou. Nelze tedy vyloučit souvislost mezi zvolenými metodami a překvapivými zjištěními a to z důvodu specifického zúžení operacionalizace zmiňovaných proměnných.

Za limit výzkumu lze považovat on-line oslovování respondentů, které však bylo zvoleno po zvážení jiných dostupných výzkumných alternativ, a které naplňovalo záměr udržení co nejvyšší míry anonymity respondentů vzhledem k problematice citlivosti dat

spojených s rasovými předsudky (Krumpal, 2013). Jednou z nevýhod online studií je nemožnost ověřit, kdo se výzkumu účastní (Wright, 2006). Je možné, že data vyplňuje někdo jiný, kdo neodpovídá pravdivě a ve skutečnosti nespadá do stanovených kritérií. Tento limit byl omezen tím, že test a dotazník byl rozeslán na konkrétní e-mailové adresy vhodných respondentů. Jestli test vyplnili skutečně oni, už bohužel nebylo možné nijak kontrolovat. Zmíněné riziko bylo podstoupeno zejména proto, že předpokladem testu implicitních asociací je skutečnost, že jeho výsledky se často v rámci různých kohort (či jinak vytvořených skupin) významně neliší (Rudman, 2011). Pouze se v tomto ohledu dá diskutovat ohrožení zkonstantněné intervenující proměnné - informovanost respondentů, která byla primárně založena na skutečnosti, že respondenti jsou pouze studenty oborů sociální práce a sociální pedagogiky. Další nevýhodou on-line výzkumu představuje nízká návratnost, která může souviset s reprezentativností výzkumného souboru (Russell & Purcell, 2009). Je tedy nutné data interpretovat s větší opatrností.

Vlastní počet respondentů, který v předkládaném výzkumu tvořilo 51 osob, lze pokládat za jedno z omezení výzkumu, které ovšem souvisí s charakterem a možnostmi dané práce. Pro použité statistické metody byl tento počet dostačující. Nerovnoměrné zastoupení v rámci pohlaví respondentů, kdy se kromě 7 účastníků výzkumu jednalo pouze o ženy, zmiňujeme, ale vzhledem k charakteru IAT nepovažujeme za zásadní (Rudman, 2011). Co se týká průkaznosti výsledků, důležitým faktorem byl počet v minulosti absolvovaných IAT (Fiedler, Messner & Bluemke, 2005). U většiny respondentů se jednalo o první zkušenost, pouze 6 jedinců absolvovalo test dvakrát a 1 vícekrát. Kvůli takto nízkému počtu vícekrát provedených IAT testů jsme tuto skutečnost dále nezohledňovaly.

Použitý IAT byl koncipován tak, aby měřil předsudky vůči jedincům negroidní a mongoloidní rasy dohromady – jednalo se o zástupce „jiné rasy“. Je ale možné, že výsledky díky tomuto spojení byly jiné, než v případě testování negroidní a mongoloidní rasy zvlášť. Tento předpoklad vychází z rozdílů v typických stereotypních představách o mongoloidní a negroidní rase (Tevvari & Alvarez, 2012; Rome, 2004). Pro tuto práci byla však kategorie „jiné rasy“ zvolena na základě teorií vysvětlujících rasové předsudky jako předsudky vůči jiné skupině. Problematiku IAT, jako nástroje pro měření implicitních předsudků, řeší např. Fiedler, Messner a Bluemke (2005) a Wallaert, Ward a Mann (2010), kteří na základě provedených experimentů upozorňují na potřebu zohlednění možnosti vědomého ovlivňování

výsledků. Jedním z předpokladů takového postupu je informovanost respondentů o tom, jak vyhodnocování IAT funguje. Jak již bylo výše zmíněno, pouze 7 účastníků vlastního výzkumu uvedlo, že má s testem nějakou předešlou zkušenost, předkládaný limit tedy nepokládáme za příliš závažný. Zvážen byl také argument, že dělení výsledného skóru testu implicitních asociací na slabý, střední a silný je problematické (Fiedler, Messner & Bluemke, 2006). Tyto kategorie tedy ve vlastním výzkumu nebyly použity a při hledání předpokládaných vztahů bylo pracováno se skóre v jeho přesné číselné podobě bez další interpretace naměřené síly.

Náměty k dalším výzkumným postupům (založené na vlastních výsledcích) lze směřovat k využití rozdílných operacionalizací proměnných četnosti kontaktu s jedincem jiné rasy a blízkosti vztahu k jedinci jiné rasy. Diskutovat absenci či existenci vztahu mezi implicitními rasovými předsudky a těmito proměnnými by pak bylo možné v širším pojetí. Jako další vhodný postup se jeví také výzkum, který by využil jiného způsobu oslovení respondentů než on-line či zmapoval v předkládaném kontextu také jiné kohorty. Další zajímavý vhled do problematiky implicitních rasových předsudků by mohl být zajištěn rozdělením IAT na následující rasové kategorie - mongoloidní a europoidní, negroidní a europoidní nebo mongoloidní a negroidní a porovnání jednotlivých výsledků. Za klíčové považujeme také hlubší pochopení vztahu mezi proměnnými četnostmi kontaktu s jedincem jiné rasy a blízkostí vztahu k jedinci jiné rasy. Potenciál, který předkládaný výzkum nese, je také možnost sledování skutečnosti, jestli je osoba nejčetnějšího kontaktu také osobou nejbližšího vztahu a s tím spojené možné další souvislosti. Zmiňovaná skutečnost nebyla ve vlastním výzkumu součástí hypotéz, proto byla představena pouze v charakteristice výzkumného souboru a slouží jako náhled pro budoucí směřování.

Výsledky vlastní studie sice nekorrespondují s předpoklady teorie kontaktu a vlivu blízkosti na rasové předsudky, přináší ale zajímavý náhled na propojení těchto teorií s metodou založenou na implicitních asociacích. Další propojení s předkládanými návrhy na budoucí výzkum pak může přinést lepší pochopení implicitních rasových předsudků v diskutovaných souvislostech.



## 5. Literatura

- 1) Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků*. Praha: Prostor.
- 2) Akrami, N., & Ekehammar, B. (2005). The association between implicit and explicit prejudice: the moderating role of motivation to control prejudiced reactions. *Scandinavian Journal of Psychology*, 46, 361-366.
- 3) Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: the winding road from the late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.
- 4) Bauman, Z. (2003). *Modernita a holocaust*. Praha: Slon.
- 5) Binder, et al. (2009). Does contact reduce prejudice or does prejudice reduce contact? A longitudinal test of the contact hypothesis among majority and minority groups in three european countries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, 843-856.
- 6) Brown, R. (2011). *Prejudice: its social psychology*. West Sussex: John Wiley & Sons.
- 7) Brown, R., Eller, A., Leeds, S., & Stace, K. (2007). Intergroup contact and intergroup attitudes: A longitudinal study. *European journal of social psychology*, 37, 692-703.  
Dostupné z:  
[http://www.paginaspersonales.unam.mx/files/692/Publica\\_20110915175250.pdf](http://www.paginaspersonales.unam.mx/files/692/Publica_20110915175250.pdf)
- 8) Cameron, L., Rutland, A., Hossian, R., & Petley, R. (2011). When and why does extended contact work? The role of high quality direct contact and group norms in the development of positive ethnic intergroup attitudes amongst children. *Group process & intergroup relations*, 14(2), 193-206. Dostupné z:  
<http://gpi.sagepub.com/content/14/2/193.full.pdf+html>
- 9) Dibble, J. L, Levine, T. R., & Park, H. S. (2011). The unidimensional relationship closeness scale (URCS): reliability and validity evidence for a new measure of relationship closeness. *Psychological Assessment*. [online, 16. 11. 2013]. Dostupné z:  
[https://www.msu.edu/~levinet/Dibble\\_etal\\_2011\\_URCS.pdf](https://www.msu.edu/~levinet/Dibble_etal_2011_URCS.pdf)
- 10) Dvořáková, K. (2007). Kontaktní hypotéza pojednávající o interetnických vztazích. *Rexter*, 2/2007. Dostupné z: <http://www.rexter.cz/kontaktni-hypoteza-v-odborne-literature-pojednavajici-o-interetnickych-vztazich/2007/11/01/>
- 11) Face Place. *The CNBC Wiki*. [online 16. 11. 2013]. Dostupné z:  
[http://wiki.cnbc.cmu.edu/Main\\_Page](http://wiki.cnbc.cmu.edu/Main_Page)

- 12) Fiedler, K., Messner, C., & Bluemke, M. (2005). Unresolved problems with the “I”, the “A”, and the “T”: a logical and psychometric critique of the implicit association test (IAT). *European Review of Social Psychology*, 17, 74-147.
- 13) Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102(1), 4-27. Dostupné z: [http://faculty.washington.edu/agg/pdf/Greenwald\\_Banaji\\_PsychRev\\_1995.OCR.pdf](http://faculty.washington.edu/agg/pdf/Greenwald_Banaji_PsychRev_1995.OCR.pdf)
- 14) Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (2013). *Blindspot: hidden biases of good people*. New York: Delacorte Press.
- 15) Greenwald, A. G., Banaji, M. R., Rudman, L. A., Farnham, S. D., Nosek, B. A., & Mellott, D. S. (2002). A Unified Theory of Implicit Attitudes, Stereotypes, Self-Esteem, and Self-Concept. *Psychological Review*, 109(1), 3-25.
- 16) Greenwald, A. G., McGhee, D. E., & Schwartz, L. K. (1998). Measuring individual differences in implicit cognition: the implicit association test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1464-1480. Dostupné z: [http://faculty.washington.edu/agg/pdf/Gwald\\_McGh\\_Schw\\_JPSP\\_1998.OCR.pdf](http://faculty.washington.edu/agg/pdf/Gwald_McGh_Schw_JPSP_1998.OCR.pdf)
- 17) Greenwald, A. G., Poehlman, T. A., Uhlmann, E. U., & Banaji, M. R. (2009). Understanding and using the Implicit association test: III. Metaanalysis of predicted validity. *Journal of personality and social psychology*, 19(1), 17-41. Dostupné z: <http://faculty.washington.edu/agg/pdf/GPU&B.meta-analysis.JPSP.2009.pdf>
- 18) Hawley, W. Cross-Racial Understanding and Reduction of Racial Prejudice. *Teaching tolerance*. Dostupné z: <http://www.tolerance.org/supplement/cross-racial-understanding-and-reduction-racial-prejudice>
- 19) Hiel, A. V., & Mervielde, I. (2005). Authoritarianism and Social Dominance Orientation: Relationships With Various Forms of Racism. *Journal of Applied Social Psychology*, 35: 2323–2344. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1559-1816.2005.tb02105.x/abstract>
- 20) Iyengar, S., Messing, S. Hahn, K., Banaji, M., & Dial, Ch. (2011). Explicit and Implicit Racial Attitudes: A Test of their Convergent and Predictive Validity. *Sniderman conference*. Dostupné z: <http://politicalscience.stanford.edu/sites/default/files/attachments/iatrev.pdf>

- 21) Krumpal, I. (2013). Determinants of social desirability bias in sensitive surveys: a literature review. *Quality & Quantity*, 47, 2025-2047.
- 22) Liebkind, K., Haaramo, J., & Jasinskaja-Lahti, I. (2000). Effects of Contact and Personality on Intergroup Attitudes of Different Professionals. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 10, 171-181. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/1099-1298%28200005/06%2910:3%3C171::AID-CASP557%3E3.0.CO;2-I/pdf>
- 23) McClelland, K., & Linnander, E. (2006). The Role of Contact and Information in Racial Attitude Change among White College Students. *Sociological Inquiry*, 76, 1, 81-115. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1475-682X.2006.00145.x/pdf>
- 24) Open and Online IAT. *Source Forge*. [online, 12. 11. 2013]. Dostupné z: <http://sourceforge.net/projects/implicitassoc/>
- 25) Oswald, F. L., Mitchell, G., Blanton, H., Jaccard, J., & Tetlock, P. E. (2013). Predicting ethnic and racial discrimination: a meta-analysis of IAT criterion studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 105, 171-192.
- 26) Pettigrew, T. F. (1998). "Intergroup contact theory." *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85. Dostupné z: [http://www.students.unimarburg.de/~Nauj/downloads/03.%20Semester/expra/annurev\\_psych.49.1.65.pdf](http://www.students.unimarburg.de/~Nauj/downloads/03.%20Semester/expra/annurev_psych.49.1.65.pdf)
- 27) Pettigrew, T. (2008). Future directions for intergroup contact theory and research. *International journal of intercultural relations*, 32(3), 188-199. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0147176708000035#bbib22>
- 28) Pettigrew, T., & Tropp, L. (2008). How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *European journal of social psychology*, 38, 922-934. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ejsp.504/pdf>
- 29) Proctor, R. W., & Kim-Phuong, L. V. (2012). *Stimul-response compability principles: data, theory and application*. London: Taylor & Francis.
- 30) Race Faces. *Project Implicit*. [online 16. 11. 2013]. Dostupné z: <https://www.projectimplicit.net/stimuli.html>
- 31) *Racism*. Oxford dictionaries. Dostupné z: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/racism>

- 32) Rome, D. (2004). *Black demons: the media's depiction of the african american male criminal stereotype*. Westport: Greenwood Publishing.
- 33) Rubinstein, G. (1997). Authoritarianism, political ideology, and religiosity among students of different faculties. *The Journal of Social Psychology*, 137(5), 559-567. Dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/199808055?accountid=16531>
- 34) Rudman, L. A. (2011). *Implicit measures for social and personality psychology*. London: SAGE.
- 35) Rusell, B., & Purcell, J. (2009). *Online research essentials: designing and implementing research studies*. West Sussex: John Wiley & Sons.
- 36) Schwarz, L. K., & Simmons, J. P. (2001). Contact duality and attitudes toward the elderly. *Educational gerontology*, 27, 127–137. Dostupné z: <http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=2cfbee95-8833-4ed1-b27f-079175c98015%40sessionmgr15&vid=2&hid=5>
- 37) Smith–McLallen, A., Johnson, B. T., Dovidio, J. F., & Pearson, A. R. (2006). Black and white: the role of color bias in implicit race bias. *Social Cognition*, 24, 46-73.
- 38) Studijní katalog 2013/2014. *FSS MUNI*. [online 16. 11. 2013]. Dostupné z: [http://www.fss.muni.cz/static/975/Studijni\\_katalog\\_2013\\_2014.pdf](http://www.fss.muni.cz/static/975/Studijni_katalog_2013_2014.pdf)
- 39) Smith, S. T., & Ross, L. T. (2006). Environmental and Family Associations With Racism. *Journal of Applied Social Psychology*, 36, 11, 2750-2765. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.0021-9029.2006.00126.x/pdf>
- 40) Test implicitních asociací. *Projekt Implicit*. [online, 12: 11. 2013]. Dostupné z: <https://implicit.harvard.edu/implicit/Study?tid=-1>
- 41) Tewar, N., & Alvarez, A. N. (2012). *Asian american psychology: current perspectives*. New York: Psychology Press.
- 42) Toyt, M., & Quaile, M. (2011). Multiracial families and contact Tudory in South Africa: does direct and extended contact facilitated by multiracial families predict reduced prejudice? *Psychological society of South Africa*, 41(4), 540-551. Dostupné z: <http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=1a8bb14b-0672-4981-8095-05cafd5dfd2c%40sessionmgr15&vid=2&hid=2>
- 43) Turner, R. N., & Crisp, R. J. (2010). Imagining intergroup contact reduces implicit prejudice. *British Journal of Social Psychology*, 49, 129-142.

- 44) Wallaert, M., Ward, A., & Mann, T. (2010). Explicit control of implicit responses: simple directives can alter IAT performance. *Social Psychology, 41*, 152-157.
- 45) Wright, K. B. (2005). Researching internet-based populations: advantages and disadvantages of online survey research, online questionnaire authoring software packages, and web survey services. *Journal of Computer-mediated Communication, 10*. [online 14. 12. 2013]. Dostupné z:  
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2005.tb00259.x/full>

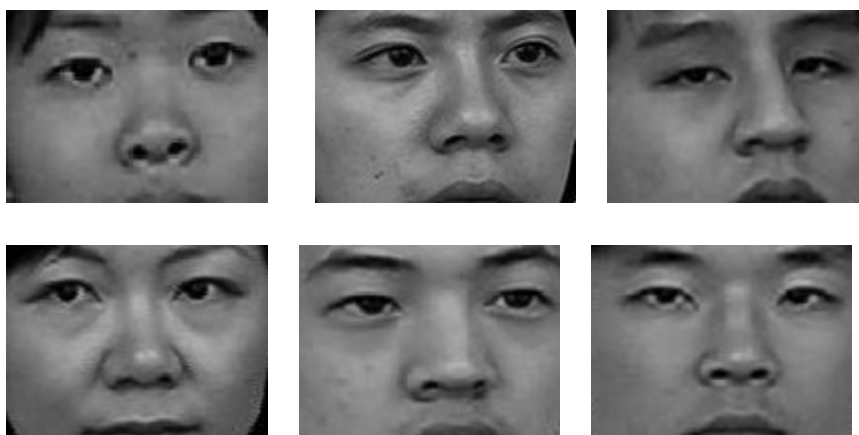
## 6. Přílohy

### Příloha č. 1

Upravené fotografie jedinců mongoloidní rasy

(zdroj: Race Faces. *Project Implicit*)

Autor: Tarr, M. J. Center for the Neural Basis of Cognition and Department of Psychology, Carnegie Mellon University, <http://www.tarrlab.org/> .



### Příloha č. 2

Odkaz na plné znění dotazníku

<https://docs.google.com/forms/d/1W8oeaJFxFYJpbgInYDbCFJBwNgDP1fSCEzM2TvaPMUCA/viewform>

### Příloha č. 3

E-mail s prosbou o účast na výzkumu

*Naši drazí kolegové – studenti sociální práce a sociální pedagogiky,*

*v rámci našeho studia psychologie na MU v Brně provádíme výzkum právě u studentů sociální práce. Byly bychom moc rádi, kdybyste se do něj zapojili, nezabere vám moc času a možná se o sobě i něco dozvíte ☺*

*Prosíme o účast jen ty, kteří jsou v kontaktu s osobou/osobami jiné rasy (černošské, mongoloidní).*

*Výzkum se skládá ze dvou částí – testu a dotazníku. Obojí najdete pod tímto odkazem:*

.....

*Účast na výzkumu je zcela anonymní, prosíme vás proto o co nejpravdivější vyplnění, v rámci celého výzkumu neexistují „dobré“ a „špatné“ odpovědi. Odesláním vašich odpovědí souhlasíte se zpracováním těchto dat pro výzkumné účely.*

*Pro vyplňování si zvolte vhodnou dobu, kdy budete mít dostatek času a klidu. Pokud se rozhodnete výzkum během vyplňování opustit, můžete to kdykoli udělat.*

*Vezměte to jako zpestření v náročném zápočtovém období, ve kterém vám zároveň přejeme hodně štěstí ☺*

*Za výzkumný tým:*

*Adéla Dohnalová*

*Lucie Fajkošová*

*Martina Kühpastová*

*Barbora Doris Nyplová*

*Kateřina Suchánková*